

Mccawley eta Jackendoffekin elkarrizketa

Pello Salaburu

Joan den udan, *New Mexican* antolatu ziren linguistikazko ikastaro batzuetara joateko aukera izan nuen: ikastaro horiekin batera «Linguistic Society of America» delako erakundeak udako batzarrea ospatu zuen. Bi hilabete egon ginen eskoletan eta esan daiteke, ikasle eta irakasleen artean munduko herri gehienetako jendea geundela. Erditsuak edo, atzerritarrak ginen ban. Irakasleen artean, nola ez, gaur egungo lehen lerroko espezialistak zeuden. Hemen dakarzkizuet bi: Ray Jackendoff eta James McCawley. Egia esateko, irakurlego bereziaren artean ez bada, ez dira, seguraski ere, oso ezagunak izango hizkuntzalari hauek. Beste izen bat aipatuz gero, Noam Chomsky, hobeki kokatuko dugu hizkuntzalarion joera, biak izan bait dira Chomsky-ren ikasleak, eta esango nuke, beharbada —eta gehiegitxo esatea izanik ere— ikaslerik ezagunenak¹. Biekin elkartu nintzen arratsalde batez magnetofoi baten inguruan eta Gramatika Sortzailea-ren² zenbait kontu aipatzeko aitzakiaz, euskal irakurlegoari hauen eritziak kaleratzeari ekin nion. Baina esan dezadan bi gauza, elkarrizketarekin hasi baino lehenago. Chomsky-k formulatu izan duen Gramatika Sortzailea-ren teoriak, linguistikaren barruan teoria iraultzaile bat izanik, edo horregatik berorregatik, desarroilo desberdinak izan ditu eta kritika gorrak jasateko lana ere. Historikoki, adar diferenteak honela labur daitezke:

1957: formulazio klasikoa: Syntactic Structures³.

1965: teoria estandarra: Aspects of the Theory of Syntax⁴.

Urte honetatik aurrera, teoriaren gorabeherak sortzen dituen etzabaidak, semantikaren arazoetan batipat, beste bi formula-ziooi uzten die leku:

- 1) *Teoria Estandar Zabaldua*⁵.
- 2) *Semantika Sortzailea*⁶.

Gaur egun bi joera nabarmen hauek daude borrokan elkarrekin eta Chomsky bera lehenean sartzen da. Chomsky-rekin batera, Ray Jackendoff dugu, argitaratu dituen liburu klabe batzurekin, adar honetako eskolaburu bat. Bigarren eskolan, berriz, esan nahi da, semantika sortzailea (azken hau eskola homogeneotzat hartu ahal baldin bada) defendatzen dutenen artean, James McCawley dugu izen ezagun bat. Biak Chomskyrekin ikasiak, biak sarri askotan Chomskyk bere liburuetan aipatzen dituenak, biak gazteak horrelako «historia» burutzeko:

P.S.: Bai, zergatik zarete hemengo irakasleak hain gazteak?

R.J.: Zer esango nizuke nik? Gramatika sortzailearen teoriak sekulako cragina izan zuen Ameriketara eta orduan MITera joan ginen belaunaldi honetakook 40 urte ingurukoak gara gehienok. Esan daiteke Ameriketako hizkuntzalarien artean bereiz daitekeela 1957 baino aurreko garaia eta geroztikako egoera.

*Ray Jackendoff-ek 35 urte du; bizarduna, helkorra. Matematikak egin zituen eta gero MITen, doktoratua linguistikan. Bere maisurik garrantzizkoenak Chomsky, Halle eta Klima*⁷.

P.S.: Zer zela eta pasatu zinen matematiketatik hizkuntzagintzara?

R.J.: Egia esan: nire lehen garaiko lanek konputagailuekin bazuten zerikusirik. Gu ari ginen handik edo hemendik konputagailuek hizkuntza naturalak uler zitzaten... eta konturatu ere, laster konturatu ginen hori ezinezkoa zela hizkuntza teoria sakon bat lantzen ez bagenuen. Horregatik hasi nintzen semantikarekin. Nire tesi doktoralak puntu hau ukitzen du, hain zuzen. Bueno, horiek aspaldiko kontuak dituzu: 22 urte nituelarik jaso nuen doktoratua.

Ray Jackendoff, Brandeis-ko unibertsitatean badago irakasle, James McCawley-k Chicagon ematen ditu eskolak Zientzi Filofofia, Linguistika eta Lengoaian Modelu Matematikoak irakasten. Azkenonek ere 23 urterekin hartu zuen MITeko doktoratua Japonieraren fonologia zuelarik gai. Hori baino lehenago, Ale-

manian ere ibilia zen Matematika eta Logika ikasten. Gaur egun 43 urte du.

P.S.: McCawley, zure eskoletan entzuna dut: hain desberdina da zuek mantentzen duzuen teoria eta Gramatika Sortzaileak edo Teoria Estandarrekoek mantentzen dutena?

J.M.: Bueno, gaiak diferenteak dituzu: nik uste «Gramatika Sortzailea» kontzeptua ez dela kontzeptu tekniko, soziologikoki hartu behar dugun zerbait baino. Guk egiten duguna, benetan, ez da gramatika sortzailea. Hizkuntza perpaus-multzo bat bezala ulertzea, benetan, ez da egia; nik aurki dezaket erlazio bat nire kotxearen eta supermerkatura egiten ditudan bidaien artean... baina kontzepzio hori kontzepzio hutsa da: hori ezin du onartu hizkuntzalari batek, horretan sinesten duela badio ere. Dena den, oso ideia jatorra da eta dibertigarria...

P.S.: Baina, ez al dago inolako oinarri amankomunik Semantika Sortzailearen eta Teoria Estandar Zabalduaren artean?

J.M.: Zuk dakizunez, sakoneko egiturako berridazketa erregelatan dago gakoa⁸. Jackendoff-ek edo Chomsky-k, hauei buruz duten kontzeptzioa eta nik dudana guztiz desberdinak dira. Nire ustez, hauxe da teoriko hauek duten hutsik handiena: jakina, beraientzat nik diodana ez da egia baina, nola esango nizuke, lengoaiak nahiko konplikatuak duzu, digestio-aparailua bezain konplikatuak. Aparailu hau gorputz osoarekin dago erlaziotan eta honela ulertu behar duzu. Nik ezin dut onartu Chomskyk dioena, lengoaiak bere autonomia duela edo sintaxiak ere baduela berea semantikaren parean. Nik ezin dut hitzegin sintaxiari buruz, semantikaz ezer esan gabe, edo alderantziz. Adibideak pilaka dituzu eta hizkuntza guztietan. Argi dago Chomsky eta bere ikasleak ez direla honetaz ardurutzen.

R.J.: Nik nahiago dut gai horietan ez sartu, askotan azaldu izan bait dugu eta oinarritzko edozein eskuliburutan ikus bait daiteke fenomeno horiek ezin daitezkeela McCawley-ren bidetik azter.

Dena den, semantika sortzaileak eta Teoria Estandar Zabalduak bide bera hartzen dute hizkuntza bat deskribatzeko: erregelen sistema bat. Desberdintasunak, jakina, ez dira makalak: semantika sortzaileak ez du, nik uste, «gaitasun»aren⁹ berririk ematen eta horrexegatik ezin da esan bi eskolen joera berdintsua denik ere. Semantika Sortzailea behaviorismora¹⁰ eta es-trukturalismora itzultzen ari da: Katz¹¹ eta besteek estrukturalismoak zituen metodo deskribatzaileetara jo dute. Baina, nire

ustetan, mugimendu honek egin ditu egitekoak eta hil da. Nahikoa duzu azken lanak ikustea: ez dago inolako batasunik eta idazle bakoitza bere bidetik doa, joera aurkakoak mantenduz gainera... Nola karakteriza ditzakegu postura guzti horiek? Ba al dute ezer amankomunik? Ross, Postal, McCawley... horiek dituzu buruak. Nolako lanak argitara dituzte azken urteotan? Ikus ezazu gero Teoria Estandar Zabalduren lana: hemen argi dago hari bat dagoela Chomskyren lanetatik hasita. Ez: Semantika Sortzaila historiako liburuetan sar dezakegu, merezi baldin badu behintzat...

P.S.: Europako eta Ameriketako hizkuntzalaritzaren historiak desberdinak dira. Zergatik ote da hemen hain gutxi ikastea zuek Europako estrukturalismoa, eta, alderantziz, zergatik ez dira Europako Unibertsitateetan Ameriketako teoriak erakusten behar bezalako neurrian?

R.J.: Ez da erraza horri erantzutea, nahiz eta galdera interesgarria izan. Nire ustez, Ameriketako estrukturalismoa esplizituki da antimentalista¹² eta ideologi aldetik guztiz behaviorista, zentzurik txarrenean gainera. Europako estrukturalismoa desberdina da eta puntu honetan ez duzu hain dogmatikoa. Estrukturalismoaren beste interpretazioa da, zuk nik baino hobeki jakingo duzun legez. Dena den, desberdintasun hauek zehaztu egin beharko genituzke eta zehazteko bide bat izan liteke ezagutzea nola definitzen diren bi estrukturalismoak «mentalismo»aren aurrean.

J.M.: Egia esateko, nik uste dut azken urteotan Ameriketako hizkuntzalariak gero eta ezagunagoak direla European, nik neuk Holandan eta Alemanian batez ere ikusi dudanez. Hor badaude hemen ikasitako irakasleak, Chomsky-ren ikasleak¹³.

Dena dela, bi tradizio desberdinetako semeak gara: Europako hizkuntzalaritzak linguistika «klasikoa» ikasi du, nolabait ere definitzearen. Gure problematika guztiz bestea zen eta hemen sistema deskriptibista baliagarri batzu desarroilatzen arduratu izan gara gehienbat, hemengo hizkuntzak —indioen hizkuntzak— desagertu baino lehen. Horregatik, datu biziak nahi genituen bildu eta helburu horrekin desarroilatu ziren hemen teoriak. Gero, badakizu: Amerikanook ez dugu hain erraz onartzen kanpokoak; elkartzte hau geroago etorri zen: «klasikoak» hizkuntza desberdinak aztertzen hasi direnean, arabiarren eta japoniarren sistema fonologikoak konparatzen... Hortik aurrera

kontaktoak ugaritu egin dira; esaterako, gramatika estratifikazionala eta Hjelmslev-en glosematikaren artean¹⁴.

P.S.: Hjelmslev? Eta zer deritzozu Hjelmslev-i?

J.M.: Ez dut ulertzen. Behin eta berriz saiatu izan naiz honen idazkiak ikertzen eta ikasten, pasa ditut orrialdeak «elkarde-
pendentzia», «elkartasuna» eta antzekoak ikusten. Azken ba-
tean, ikusten duzu nora doan eta galdetzen diozu zeure buruari
ea merezi ote zuen horrenbeste orrialde idaztea hain gutxi esateko.
Egia esateko, eskola honen jarraile batzu ezagutu ditudanean,
errespetu handiagoa merezi izan dit. Baina ez dakit nora doazen
berborrea guztiorrekin. — Utz iezadazu beste hizkuntzalari ba-
tez hitz egiten: Jespersen. Iaz eman nuen ikastaro oso bat honi
buruz Chicagoko Unibertsitatean, eta idea sakonak zituela aur-
kitu nuen, geroago denok uste dugun baino neurri handiagotan
bilduak izan direnak hizkuntzalari sortzaileen artean... Jesper-
sen-en lanetan aurkitu ahal dira sortzaileek erabili izan dituzten
adibide frango: «John is easy to please», «John is eager to
please», etab.¹⁵

P.S.: Zuk, Jackendoff, nahiko zenuke zerbait gaineratu?

R.J.: Bai: lehentxoago galdetu diguzu zergatik ikasten diren
gauza desberdinak Ameriketan eta Europan. Nik uste dut joera
personal bat jartzen duzula zalantzan azken batean: batzurentzat
gramatika sortzailea da azkena. Horren atzetik ez dago ezer.
Jakina, perspektiba honetatik (eta ez dezagun ahantz hau Euro-
pako estrukturalismoari ere aplikatu dakiokela), beste eskola
guztiak bigarren mailakoak dira, «haur txikiak» bezalakoak: ezin
dira «kontsideratu» ere. Hala eta guztiz, gu ere ez gara horre-
tatik libratzen. Guztiau ulertzeko eskola bakoitza zuzentzen duten
printzipioak konparatu beharko genituzke, teoriak lantzeko ematen
dituzten adibideak. Chomsky-k berak ez bait ditu ematen auni-
tzetan nahi adinako adibideak. Dena den, hor dituzu ingelesari
buruzko fonologi mailako lanak. Ez dut uste inork gairitu
izan dituenik.

P.S.: Zein da hizkuntzaritza sortzailearen, zentzu orokorrean,
eragina beste eskoletan konparatuz gero, hemen Ameriketan?

R.J.: Leku batzutan ez da oraindik onartu eskola hau. Bada-
kizu: desarrolatzen hasi zenean, konpetentzian sartu zen beste
eskola batzurekin, estrukturalismoarekin. Eta oraindik ikus dai-
teke hau. Zuk zeuk ikusiko duzu Institutuko eskoletan¹⁶. Dena
dela, inork ukatu ezingo duena, zera da, hizkuntzalari guztiak

gramatika sortzailearen, eta azpimarratu egin nahi dut, *inguruan* definitzen direla beti: erreferentzi puntutzat hartuko dute, abiapuntutzat, kritika-puntutzat edo dena delakoaren puntutzat. Horretaz gainera, beste leku askotan ez da linguistika hutsa ikasten eta gai pila batekin erlazonaturik ikasi behar da. Orduan, oso zaila dugu generalizatzea. Askí duzu *Linguistic Inquiry* edo *Language* aldizkarietan agertzen diren lanak ikustea. Eta makurrena zera da, eskola hauen artean ez dagoela eztabaida gehiegirik. Iaz izan zen eztabaida bat, ikusteko zenbat bidetatik azter zitekeen ingelesaren sintaxia eta 14 edo 15 forma azaldu ziren. Baina ez zen handik ere ezer geratu. Bakoitzak bere bidea hartzen du eta nolakoa den onartzen duzun teoria, berak markatzen zaitu.

J.M.: Ez dugu dudatan jartzen gaur egun MIT¹⁷ dela eskolarik influentziagarriena. MITeko graduatuei ez zaie lanik faltako. Chicagon ere lan ikusgarriak egiten dira eta Berkeley-n ere: psikolinguistikan, bereziki, lan ederra egiten ari dira, seriozki, ez nolana. Azken bolada honetan ni guztiz kezkatua nago psikolinguistikaz, eta arazo hauek ondo landu nahi nituzke. Nik Chomsky kritikatzan dut hauek aritzen delarik, linguistika Ezagutzazko Psikologiaren adar bat besterik ez dela diotenean, eslogan bat bezala erabiliaz ideia hau eta edukiz bete gabe. Seriotasun handiagoz egin behar duzu lan, Berkeleyko psikolinguistika-Departamentua ari den bezala, hizkuntza desberdinetako lengoia bereganatzeak aurkezten dituen problema zehatzak aztertuz. — Dena den, ez nuke esajeratu nahi; Chomsky-ren kritikari zorrotza izanik ere, aitortu beharrean nago Ameriketako Hizkuntzalaritzan Chomsky baino «lehenagoko» eta Chomsky baino «geroagoko» garaiak argi banatu beharko genituzkeela. Chomskyren influentzia ukazinezkoa da, beraren aurrean joera hau edo hura hartzeko baino ez bada ere eta, hain zuzen, berak plazara duen problema mordoa eztabaidatzeko. Horrek, jakina, ez du kentzen eritzi desberdinak nonahi ikus daitezkeela eta Chomsky arduratuko ez den arazoaz beste asko egingo dela: hizkuntzaren «aldaketaz», esaterako. Askí da Postal-ek eginiko lanak ikustea. Erlatiboaren eta zehar galderen analogia ingelesean ematen da, baina ez beste hizkuntza askotan.

P.S.: Mitsou Ronat-ek, esaterako, eta beste analista zenbaitek, galdetu izan dio bere buruari ea nolabaiteko erlaziorik aurki daitekeen hizkuntzalari batek defendatzen duen teoria linguistikoaren eta teoria politikoaren artean. Hori, Chomskyren kasuan

nabarmena da eta Ameriketako estrukturalista frankoren artean ere badirudi ematen dela¹⁸.

J.M.: Dударик ez, baietza emango nizuke; ni neu anarkista naiz politikoki eta hori berori aplikatzen diot linguistikari; gutxi batzuk ez agintzearen ideia nereganatua daukat. Jefferson-ek zioenez: «Gobernu hau da hobereena... gutxienez gobernatu egiten bait du». Zentralizazioa guttiz desegikorra duzu. Horretarako argumentuak kontaezinak dira. Bai: idazki anarkistek influentzia handia izan dute nire baitan; egin dituzten erakurpen filosofikoak oso interesgarri zaizkit... Galileorengandik baita...

P.S.: Ematen du honetan Chomsky-rekin bat zatozela, berak ere Rudolf Rocker¹⁹ eta horrelakoak...

J.M.: Ez dakit, baliteke. Galileoren teoretan beretan: datuak agertu baino lehenago planteiatuak ziren. Nola egin behar dira teoriak? Nola Zientzia? Berak ikusten zituen izarrak: «Begera, hori Jupiter da!». «Bai —erantzuten zioten— guk ere ikusten dugu. Baina nola dakigu Jupiter dela?». Galileoren teoriak baliagarriak ziren, nahiz eta demostratuak ez izan. Urte luzeen buruan frogatu ziren²⁰.

R.J.: (barreka). Ez dut uste honek anarkismoarekin zerikusi handirik duenik.

J.M.: A bai! haria galdua geneukan... anarkismoaz: logikari buruz idatzi nuen liburuan badut Bakunin-ekin zor handia. Chomsky-k ere onartzen ditu ideia hauek baina beste bide batetik. Bai: aunitzek pentsatzen du berak autoritatea errefusatzeko. Ez da egia hori. Nik bai: nik logika irakasten diet ikasleei, esanez: «Nik hola edo hala pentsatzen dut, baina zuek ez duzue hau honela sinestu beharrik».

R.J.: Ni ez nago McCawley-rekin. Ez dut uste inolako erlaziorik dagoenik politikaren eta linguistikaren artean, zuzen-zuzenean behintzat. Oso linguista gutxi dago Ameriketako politikan era berean adieraztasuna duenik. Jakina: Chomsky liteke kontrakoaren adibiderik argiena. Erlaziorik egotekotan, linguistika-politika baino adina-politika bikotea hartu beharke genuke kontutan, gaur egungo hizkuntzalari asko oso gazteak bait dira.

P.S.: Eta, gaiak aldatuz: euskarari buruz, baduzue zerbaite berri?

R.J.: Ez; zoritxarrez, ez. Izan dudako kontaktu bakarra, zehar-kontaktua gainera, De Rijk-en lanetatik ateratakoa da: «gizona

etogi da», edo horrelako zerbait. Egin zuen tesia ere euskal erlatiboari buruz zen, oker ez banago.

J.M.: Zerbait gehiago ezagutzen dut. Euskararekin diharduten hizkuntzalari batzu ezagunak zaizkit: Ray-ek aipatu duen De Rijk, gero Koldo Mitxelena. Azken honekin duela hamar bat urte elkartu nintzen eta oso interesgarria izan zen. Baina, zoritarrez, ez dakit gehiagorik.

P.S.: Eta, zuen ustez, Filologia ere ikas daiteke Gramatika Sortzailearen legeak aplikatuz, ala eskola honek sinkroniari bakarririk eragiten dio?

R.J.: Ezingo da bada! Nire ustez, gramatika sortzaileak eraiki dituen bideak ikusteko nola plantcia daitezkeen lengoaiari buruzko galderak, hizkuntzen arteko antzekotasuna eta desberdintasunak, etimologiak, teoria hauen arabera oso ongi estudia daitezke sintaxi eta fonologiaren prozesuak, arau posibleak: gaur egun nahi adina lan dituzu konklusioetara heltzeko: Kan Hale egiten ari den lana Australiako eta Amerikako hizkuntzei buruz; baduzu Europako hizkuntza gehienetan zerbait. Arazo filologikoak aztertu nahi izanez gero, es dut uste kontraesanik dagoenik gramatika sortzailearen eta linguistika historikoaren artean; esan nahi da, ez du batak bestea kentzen.

P.S.: Bai, baina gramatika sortzailean hain garrantzizkoa den kontzeptua, «gaitasuna» alegia, nola har dezakezu kontutan, duela zortzi mendeko hiztunik bizi ez bada? Nola esan ezertxo ere «intuizioaz»?

R.J.: Galdera polita! Baina kontutan har, horrelako arazoak gramatika historikoari ere planteiatzen zaizkiola. Nola dakigu eskuratu ditugun dokumentu idatziek hizkuntza bizia isladatzen dutela? Nire ustez, gramatika sortzaileak bideak ireki egin ditu, filologiari ireki egin dizkio; susmagarri ez ziren bideak, gainera. Ez naiz ziur, baina badut uste Kiparsky izan zela honetaz arduratu zena: ez dira forma linguistikoak, aldaketa formalak aztertu behar, baizik eta aldaketa hauen azpian dauden erregelak. Jakina: erregelok aldatu egiten dira eta hizkuntzalari batek hobeki azal ditzake hizkuntz aldaketak Erregela-Aldaketak aztertzeko gai bada, Aldaketa horien erregulartasuna kontutan hartuz. Klima-k eta Kiparsky-k egin dituzten lanak hortxe daude ingeles zaharraren eta ingeles erdikoaren sintaxiaren desarroiho historikoa analizatuz. Galdera ez litzateke: hizkuntza konkretu honen aldaketak zehaztu ahal ditugu? Galdera bestea da: hiz-

kuntzen aldaketak, nola muga? Jakina; galdera honek badu zerikusirik ondoko honekin: zer da hizkuntza bera? Eta zein da adimenarekin duen erlazioa? Hau bera oso ongi aplika diezaiekegu hizkuntza baten dialektoei, Labov-ek egin duen modura. Labov gai izan da aurretik esateko nola aldatuko den hizkuntza hamar urteko epean. Aldaketa linguistikoaren mikroegitura litzateke... eta oso ondo azal daiteke erregelez.

P.E.: Ez didazu esango Willian Labov generatibista²¹ dena?

R.J.: Ez, ez horrenbeste. Badago jenderik bere eskolako ez den libururik irakurtzen ez duenik. Edozein metodologia da interesgarria lorpen onak baldin ditu. Gertatzen dena da, batzutan joera ideologikoak daudela itxura metodologikoen atzetik. Chomsky-rekin bezala: sarri askotan kritikatuago izan da bere ideia politikoengatik kontzepzio linguistikoengatik baino... Nik uste dut, ni nagoeneko eskola emankorra dela, baina honek ez du esan nahi bide bakarra denik. Informazioa lortzeko edozein bide izan daiteke ona. Kontrakoa mantentzea, gure mugak baztertzea litzateke. Gramatika sortzaile historikoak berak ez zituzkeen egin dituen aurrerapenak egingo, aurretik eginiko ikerlan filologikoak kontutan hartu izan ez balitu. Lan horiek denak baliagarriak dira.

P.S.: Ederki. Nahiko zenukete zerbait gehiago erantsi elkarrizketa honi?

R.J.: Bai. Hurrengo urteei begira, nik ez dakit nondik nora joko duen gramatika sortzailearen teoriak, baina lan ederrak ikusiko ditugulakoan nago epe laburrean; hala ere, ez dakigu zein diren gramatika sortzaileak planteiatuko dituen galdera-erantzunak. Hori beste kontua dugu. Dena den, nire interes partikularra momentu honetan, gramatikaren teoria baten formalizatzean datza, gramatikaren presupostu psikologikoetan oinarrituz. Gero eta argiago dago, psikologiak eta linguistikak elkarrekin egin behar dutela lan. Ikusmen-pertzepzioaren eta gogo-kontrolaren nabaritasunek semantikaren teoriarekin erlazionatu behar ditugula aurkezten dute. Eta lan horrek, orain arte egingdakoak baino sakonagoa behar du izan. Horri ekinen diot hurrengo urteetan.

J. M.: Nik ere zertxobait gaineratu nahi nuke: giza eginkizunetan aurki daitekeen aldagarritasuna. Jakina, batasuna ikusten den lekuan, beste batek desberdintasuna ikus lezake. Horrengatik anarkismoaren dibertsitatea hain egokia ikusten dut lin-

guistikara aplikatzeko. Desberdintasun hauek unitaterik txikienetan ere aurkitzeko dira, begira non Roger Williams-en liburuan agertzen diren bezala. Berak dioenez, har dezakezu urdailaren zati txiki-txiki bat eta diferentzia hutsa baino ez duzu; horregatik, hizkuntza biologikoki azaldu nahi denean... horixe da Chomsky-ren eta nire arteko desberdintasuna: Chomsky-ren ustez, «unibertsalak» propietate «biologikoekin» bat egiten dira. Hori ez da egia: nik uste, Chomsky-k ez duela ideia handiegirik biologiaz, gai hori hain erraz erabiltzen baldin badu ere²².

P.S.: Ederki ba! Ez baduzue beste deusik gaineratu nahi... eskerrik asko hona biltzeagatik.

Eta hantxe behiti jaitsi gara Coca Cola bat hartzera, hemen, New Mexicoko Unibertsitatean ezin baituzu alkoolik hartu. Horiek dira McCawley eta Jackendoff-en eritzi informal batzu. Tabernarako bidean, azken honek esaten dit, musikari buruz ari dela lanean, musikari buruzko teoria sortzailea asmatzen. Egia esateko, badaki zertaz ari den, bera musikari profesionala bait da eta Laukote klasiko batetan jo izan bait du klarinetea. Orain Bikotea osatzen du bere emaztearekin eta biekin batera kontzertu ederra eman ziguten azken egunean Mozart, B. Bartok, eta beste zenbaiten lanak interpretatuz bata-k klarinetean eta besteak pianoan. Bai harrigarriak amerikar hauek!

P. S.

1. *Noam Chomsky*, 1928an Filadelfia-n (USA) jaioa. Azken hogeit urte honetako hizkuntzalari ezagun eta polemikoenetariko bat. Bera izan da Gramatika Sortzailearen kreatora. Modelo matematikoak aplikatu dizkio hizkuntz analisiari eta teoria berri bat asmatzeko gauza izan da. Kointzidentzia aipagarri bat ematen da beragan: hizkuntzalari trebea (honen liburuak hizkuntz pila batetara itzulirik daude), politikoki ezkertiarra dugu eta Ameriketako inperialismoaren etsai amorratua. Zenbait tokitan, ezagunago da liburu politikoengatik beste ikerketengatik baino. Gaur egun MIT-en dago irakasle.

2. Gramatika Sortzailea da Chomsky-ren teoria azaltzeko erabiltzen dugun hitz teknikoetatik bat. Diferenteak baldin badira ere, guk berdin berdin erabiliko ditugu hemen Gramatika Sortzailea (*Generative Grammar*), Gramatika Transformatzailea (*Transformational Grammar*) edo Gramatika Sortzaile-Transformatzailea.

Chomsky-k proposatu zuen Gramatika Sortzailea izan zen Ameriketako korronte linguistikoko nagusien aurka parekatutako modelo berria. Orduko eskolak hizkuntzaren «datuetan» oinarritzen ziren: datuak hartu, neurtu,

explikazio teorikoren bat eman, datuen artean ager zitezkeen erlazioak azaltzen saiatuz. Nolabait esatearren, Ameriketako estrukturalistak «taxonomistak» edo «enpirizistak» ziren.

Chomsky beste ikuspuntu batzutan oinarritzen da:

- 1.—Enpirizismoaren kontra, korrante filosofiko razionalistekin enbortu nahi du (Descartes, Humboldt...). Hizkuntza ez da zerbaiten kopia. Hizkuntzaren ezaugarriak nagusia «egikorra» izatean datza: beti ari gara gauza berriak sortzen eta esaten.
- 2.—Ez da, enpirizistek dioten bezala, hizkuntza azaldu behar, horrela, soil-soilik, datuak (datu hutsak) gure kezken erantzuleak bailiran. Hizkuntzak beste zerbait ezkututzen du eta gizonak duen ahalmen berezi bat baino ez da. Hizkuntzalariaren lana, orduan, gizonaren fakultate unibertsal hori azaltzea izanen da, hizkuntza partikularrek aurkez ditzaketen desberdintasunen gainetik. Hala ere, fakultatea *bera* eta fakultatearen *erabilera* bereizi behar ditu oraingoz hizkuntzalariak, hau azaltzekotan, fakultatearen idealizazio teoriko bat egin behar bait da.
- 3.—Ahalmen horren berri emateko, modelo matematikoetaz baliatzen da; zehatzago esanez, mende honen lehen hamarkadetan matematiketan eman zen aurrerapenetan oinarritzen da formulazio teorikoetara heltzeko.
- 4.—Zientzi teorian oinarrituz, teoriak «ordenatzen» ditu datuak. Ez alderantziz, aunitzek pentsa lezakeen modura. Datu mugatu batzu, esanen digute zientzi teorizatzaileek, guk nahi dugun beste teoria infinitoz azal daitezke, teoriak ezin bait dira datuetatik «induzitu»: fisikan gertatzen den bezala. Beti beti teoriak egiten ari gara eta horregatik, linguistikari, teoria orokor bat behar dugu eta teoria hori kontrastatu egingo dugu hizkuntza naturalek eskaintzen dizkiguten datuez baliatuta. Ezin izango dugu teoria bat «frogatu». Teoriak «faltsatu» bakarrik egin daitezke, hots, faltsoak direla jakin; baina ez frogatu: egia bada ere teoria hori, ezin izango dugu jakin.

Guzti honengatik, Chomsky-ren teoria bikoitza izanen da: alde batetik, teoria orokorra. Bestaldetik, teoria orokor honen arabera, hizkuntza partikularretako gramatikak proposa daitezke. Horregatik berorregatik, gramatika hauek ere bikoitzak ditugu: egokitasuna izanen dute teoria orokorrekin eta egokitasuna, baita, hizkuntza partikularrek eskaintzen dizkiguten datuekin. Modu honetan bakarrik egin daiteke linguistika serioa, teoria zientifikoa. Hemendik datorke Gramatika Sortzailearen izaera «abstrakto» hori.

Esan dugu Gramatika Sortzaileak gizonaren fakultatea (hizkuntza = gogoaren adierazpena) azaldu nahi duela. Chomsky-ren ustez, hau azkenraino eramane behar dugu: linguistika psikologiaren adar bat da. Ikuspuntu honetatik, noski, ez dago ezkontza posiblerik Gramatika Sortzaileen eta Behavioristen artean.

Gure ustez, nahiz eta Chomsky-k gutitan aipatu, berak mantentzen dituen postura teorikoak bat egiten dira Razionalismo kritikoa (Popper-ek, batez ere) mantentzen dituenekin. Oso garrantzizkoa de-

ritzogu honi, zeren Popper bait da gaur egun Zientzi Teorian aurki daitekeen filosoforik gorena (ikus bibliografía).

Gure lurraldeetara itzuliz gero, Gramatika Sortzailearen mekanismoak cuskarari aplikatzeko egin den saiorik serioena, Patxi Gocnagarena dugu (ikus bibliografía).

3. 1957an formulatzen du Chomsky-k, liburuxka bat dela medio, denborarekin hain garrantziko bihurtuko zen teoria linguistiko berria.

Teoria hau formulatzerakoan, kontutan harturik nola egin behar diren teoria zientifikoak eta kontutan harturik proposatzen den modelo berri honek hiztunaren gaitasuna azaldu beharko duela, hiru parte bereizten ditu Chomsky-k gramatika batetan: semantika, sintaxia eta fonologia. Haren ustez, sintaxia *independenteki* azaldu behar da, beste bi parteekiko errefrentziarik gabe. Sintaxia guztiz independentea da: horrek ez du esan nahi Gramatika Sortzaileak semantikazko problemak baztertu behar dituenik. Ez; G. S. semantikaz ere arduratuko da, baina garbi garbi bereziko ditu arlo bakoitzaren mugak. Horrela arrazoitzerakoan, adibide desberdinak ekartzen dizkigu proposatzen dituen teoriak oinarritzeko. Hemendik aurrera, sintaxia azzaltzen saiatuko da, semantika eta fonologia sintaxiaren mekanismo interpretatzaileak besterik ez direlako. Gainera, badirudi sintaxia gaiago dela hizkuntzaren ahalmenari buruz zer edo zer adierazteko.

Ingelesaren sintaxiak, eta beste hizkuntzen sintaxiak ere, Berridazketa Erregela batzu ditu ($A \rightarrow AB$) eta Erregela hauek ematen duten azken sokari aplika dakizkioke beste Erregela-mota batzu: Erregela Transformatzaileak. Erregela Sortzaileek determinatzen dute esanahia eta erlazio sintaktikoak eta Erregela Transformatzaileak, berriz, erregela morfofonemikoekin daude erlazionaturik. Horrela, oinarritzeko perpausetatik (*kernel sentence*) iristen gara hiztunaren beste perpaus konplikatuagoetaraino: ezezkoak, galderak, pasiboak, koordinazioa, etab. Berez, sintaxia erdian legoke, bi konponentez inguratua, bata alde batera eta bestea bestera.

4. Katz, Fodor eta Postal hizkuntzalarien lanaren ondorioz, 1965ean proposatzen du Chomsky-k bere teoriaren lehen aldaketa nagusia: teoria Estandar deitzen zaio honi. Liburu honekin urruntzen da erabat Ameriketako estrukuralistengandik eta 1957ko formulazioarekin konparatuz, bi puntu dira zehatzagoki tratatzen direnak:

- a. Lexikoaren txertaketa.
- b. Transformazio kontzeptua.

Liburu hau oso zaila da irakurtzeko, kapitulu batzu guztiz teknikoak dituelarik. Dena den, hemen aditzera ematen diren idciak Chomsky-k berak eta bere ikasleek beste liburu eta artikuluen bidez argitu dituzte.

Garai honetakoak ditugu, baita, «Azpiko Egitura» eta «Azaleko Egitura» (Sakoneko eta Azaleko E.) kontzeptuak, razionalismoaren historiatik bildu dituenak Chomsky-k.

Gramatika hiru atal hauez dago osatua:

- a.—Osagai sintaktikoa.
- b.—Osagai semantikoa: interpretatzailea bakarrik.
- d.—Osagai fonologikoa: interpretatzailea bakarrik.

Azken bi osagai hauek ez dute zerikusirik egiturak sorrerazteko. Bestaldetik, osagai sintaktikoak bi parte ditu:

- 1.—Oinarria (Basea).
- 2.—Osagai Transformatzailea.

Oinarriak sortzen ditu Azpiko edo Sakoneko Egiturak eta hauek interpretazio semantiko bat hartzen dute osagai semantikoari esker. Erregela Transformatzaileek, berriz, Gaineko edo Azaleko Egitura batetara isladatzen dituzte Azpiko Egiturak eta, horrela, osagai fonologikoak interpretazio fonetikoa ematen die.

Ikus daitekeenez, hemen proposatutako modeloa lehen modeloaren antzekoa da, baina askoz ere teknikoagoa. Formulazio honekin, lehen garaian soluziobiderik gabe geratutako arazoak konpontzen zituen, puntu biok zehaztuz:

- Oinarriaren barruko elementuak bi dira:
 - 1.—Azpiosagai kategoriala.
 - 2.—Lexikoia.
- Transformazioak beti dira beharrezko: perpausik sinpleenak lortzeko ere. Gainera, Transformazioaren aukera Berridazketa-Erregeletan seinatu behar da, oinarritik.

Hala ere, eta honek ez digu merezi luzeago ikustea, eduki semantikoa azpiko egituran bakarrik aurki daiteke. Modelo honetan, *transformazioek ez dute esanahi berririk ekartzen*, ez dute perpausaren esanahia aldatzen. Chomsky bera konturatzen da, honek halako problema batzu planteiatzen dituen, baina horretan utziko du, oraingoz, kontua. Eta puntu honetatik hasten da Gramatikari Sortzaileen ordurainoko monolitismoa banatzen.

5. Teoria Estandar Zabaldia (TEZ) bezala ezagutzen duguna, lehen garaiko lanetan jorratutako gaiak sakontzen saiatuko da. Hemen, literatura ugari dugu eta esan daiteke, puntu inportanteetan aldatzen dela teoria; hala ere, inork ez du ukatuko jarraipen argia dagoena. TEZ-ckoen ustez, Azaleko Egiturak badu zerikusirik esanahiarekin, hots, ia ez du balio aitzinean esandakoak: transformazio batzuk aldatu egiten dute perpausen esanahia eta, segun nola agertzen diren zenbait hitz Azaleko Egituran, esanahia hau edo bestea izanen da. Horretaz gain, nominalizazioak azaltzeko hipotesi berriak proposatzen ditu Chomsky-k. Ezagun bat aipatzekotan, hipotesi lexikalista.

6. Hauek berriz ez daude batere konforme gainekoekin eta Sakoneko Egituraren eta Esanahiaren arteko identifikaziora heldu dira. Dena den, TEZekin konparaturik, ezin daiteke Semantika Sortzailea (SS) eskola homogeneotzat har eta badirudi beren burua Generatibista Semantikotzat hartzen duten hizkuntzalariak bakoitza bere aldetik doala, Chomsky-k azken lanetan adierazten duen bezala. (Ikus Bibliografia).

7. Chomsky-k eta Halle-k egin dute ingelesaren fonetikari buruz ezagutzen den lanik hoberena. Seguraski hoberena. Klima, berriz, oso ezaguna da ingelesaren perpaus ezezkorrei buruz egin zuen lanagatik.

8. Aipatu dugu hementxe banatzen direla, hain zuzen, TEZ eta SS.

9. «Gaitasuna» eta «Ariketa» ditugu teoria honen barruko bi kontzeptu klabe. Hitzunak «gai» dira hitzegiteko. Ongi hitzegiteko, gainera. Ez nolana. Horrek ez du esan nahi beti korrektoki hitzegiten dutenik: sarri askotan faktore extralinguistiko zenbaitengatik «txarto» mintza daiteke hitzuna. Berez, teoria linguistikoak «ariketa»ren berri eman beharko luke, baina ezin da horrelakorik egin, «gaitasun»aren modeloa aurkezten ez bada lehenik. Zinez, idealizazio bat egin beharra dago. Hala eta guztiz, «idealizazio» hau bi eratakoa izan daiteke, Chomsky-ren teorian bi maila nahasten direlako, bata bestearekin bihurrikatuak:

- aspekto linguistikoa
- gogoaren estrukturari buruzko teoria.

Gaitasun kontzeptura itzulirik, hau ere bikoitza dugu:

- 1.—Alde batetik, «Gaitasuna» independentea da hiztunarengandik eta erregela-multzo bat da, hizkuntza bateko perpaus gramatikal guztiak (eta gramatikalak bakarrik) generatuko dituena.
- 2.—Bestaldetik, hitzunak «gaitasuna» izango du, bestela ezin izango lukeelako perpaus-multzo infinitoa sorrerazi. Gaitasuna dela medio, hitzunak sekula ere entzun ez dituen perpausak sorreraziko ditu.
10. Ameriketako pentsamendu korranteetan, eta psikologian bereziki, oso hedatua dago korrante hau. Hemengo aitzindari ezagun bat Skinner dugu eta oso ezagunak dira, baita, Skinner-en eta Chomsky-ren arteko eztabaidak hizkuntzaz jabetzea dela eta.

11. Lehen garaian Chomsky-ren kolaboratzailea.

12. Mentalismoaren problematika ez da berria eta erdiz-erdi zehartu izan du filosofiaren historia. Chomsky-ren ustetan, gizona argi eta garbi bereizten da beste animalia eta bizimodu guztietatik. Gizonak badu zerbait, besteek ez dutena. Popper-ek (ikus bibliografia) «eboluzio emergentea»ren seinalea ikusten du, adibidez, lengoaiaren fakultatean. Gaur egun ezagutzen ditugun parametro fisiko eta biologikoez ezin da azaldu gizonak duen ezaugarri harrigarri hori. Filosofoek «mente» bat edo «arima» bat dagoela esan izan dute. Hortik, «mentalismo» terminoa.

Behavioristen ustez, (hauen artean enpirizista batzuk ere) gizonak ez du horrelako berezitasunik: materia fisikoan hersten den zerbait da, robot baten antzekoa, ordenagailu bat bezalatsukoa. Problematika hau nola azaldu den historian zehar, nonahi aurki daiteke, labur ez bada ere. Hala eta guztiz, Popper-ek egin du laburpen on on bat hemen argitaratu duen azken liburuan: *El yo y su cerebro* (ikus bibliografia).

13. De Rijk aipatu behar dugu ikasleon artean, euskarari buruz egin dituen lanak direla eta.

14. Alarcos Llorach-ek egin du eskola honen aplikazio bat gaztelaniaren puntu batzu azaldu nahirik. Beraz, han ikus daiteke teoria honen aplikazio bat: *Gramática estructural*, Ed. Gredos.

15. Esan dezagun, gure aldetik, Chomsky-k ez duela hau ukatzen eta explizituki onartzen duela. *Language and Responsibility* liburuan Jespersen-i zor diona aitortzen du leku askotan (ik. 156. orr.). Beste artikuluetan ere berdin: *Questions of Form and Interpretation*.

16. Udako ikastaroari buruz ari da, *Summer Institute* baitu izena ikastaro honek.

17. Massachusetts-ko Teknologi Institutua (MIT): gaur egun munduko prestigioatuenetako bat, zientzia fisikoen mailan bereziki.

18. Ikus *Language and Responsibility* eta hemen aipatu ere egingo ez ditugun liburu politikoak. Asko gastelaniaz aurki daitezke.

19. Teoriko anarkista ezaguna.

20. Puntu honetan, McCawley-k Zientzi Teoriaren aipamena egiten du. Mundu trakets honetan gauza bat gertatzen zaigu: badirudi filosofoak beren aldetik joaten direla airezko filosofia egiten. Zientifikoez, berriz, «zientzia» egiten omen dute. Baina ez duzu erraz aurkituko zientziari buruz erreflexionatzen duen zientifikorik. Hau da: gerta liteke zientzia egitea, kontutan hartu gabe nola egiten den zientzia, zein diren zientifikoak erabiltzen dituen prozedimendu estriktoak, zer suposatzen duen Einstein batek Newton-en ondoan edo zer den mekanika kuantikoa Einstein-en teoriarekin konparatuz. Hala ere, badaude zientifiko filosofoak. Aipatuko ditut hiru: Bunge, Popper, Kuhn. Gaurkoz, erdikoarekin geratuko gara. Popper-en erreflexioa bide horretatik doa: zer da zientzia? nola erabiltzen dira datuak? nola hipotesiak? zcin lehenik? Ez gara problematika sakon horretan sartuko; baina, nola gabiltzan ikusteko, konpara daitezke zer dioen puntu honetan UZEIk argitaratutako FISIKA hiztegiak (162.orr.) eta zer esaten duen Popper-ek edozein liburutan (ikus bereziki *La lógica de la Investigación científica*). Bi mundu desberdin ematen dute. Ez dezagun ahantz Popper, filosofoa izanik, Einstein-ekin kartatzen zela eta zientifiko askorengan influentzia argia izan duela. Zientifiko filosofo hauek edo filosofo zientifiko hauek lantzen dutena *Zientzi Teoria* deitzen dugu.

21. Labov Ameriketako soziolinguista famatu bat da: *Language in the Inner City: studies in the Black English Vernacular*.

22. Nire ustez, gaizki planteiatzen du problematika McCawley-k. Ez da egia Chomsky-ri leporatzen diona. Egia balitz, ekuazio hau edo antzekoren bat onartu beharko genuke: «Prozesu biologikoak» = «Gogo autokontzientzia», onartuz, noski, mente autokontzientearen barruan sartzen ditugula gizonaren fakultate innatoak. Ez dut uste Chomsky-k inon esaten duenik identitatea horrela ematen denik.

Hala ere, batak ez du bestea kentzen, eta Chomsky «innatista» da, hau da, haurrak preprogramaturik daude lengoiaia harrapatzeko; fakultate innato batzurrekin etorri gara mundura, biologikoki predeterminatuak. Chomsky-k ez duela, hau esaterakoan, ideia handiegirik biologiaz? Baliteke.

Zer esango genuke gauza bera edo oso antzekoa esango baligu Biologian Nobel Saridun batek? Honek ere guti ote daki biologiaz? Ikus ECCLES-en partea goian aipatu dugun *El yo y su cerebro* liburuan. Sari horretatik at, Eccles da munduko espezialista handienetarikoa bat burmuinaren kontuetan.

Jakina; hala eta guztiz ere, innatismoaren problematika guztiz eztabaiatua dago eta zientifikoez horrelako eritziak esaten dituztenean, filosofoek lepo gainetik begiratzen diete. Ikus Hierro S. Pescador-en liburua bibliografian. Ideia innatoak direla eta, honen ustez «el caso de Chomsky ilustra

una vez más la peripecia del científico que se mete filósofo» (123.orr.). Eta jarraitzen du: «La moraleja es obvia».

Zer esango dugu? Ba, ez: ez da hain «obvio»a. Popper ez da zientifikoa: hobeki esanda, zientifikotzat baino filosofotzat hartzen du Popper-ek bere burua. Eta harritzekoa! Popper-en parrafo zenbait Chomsky-k firmatuko balitu, ohartu ere ez ginatkeke egingo. Popper-ek ere bihotzez defendatzen du Chomsky-ren postura bera puntuz puntu filosofiaren planutik, Chomsky baino urrunago joanez.

Zertara goazen? Gure ustetan, Chomsky-k ez du inolako ez-jakintasunik aurkezten biologian, puntu honetan defendatzen duena pentsatzen badu; puntu honetan, hain zuzen ez bait dago akordio erraz eta «obvio»rik.

BIBLIOGRAFIA (OINARRIZKOA)

- 1) Gramatika Sortzailca zer den ulertzeko:

LYONS, John: *Chomsky*, Grijalbo, Barcelona 1974.

NIQUE, Christian: *Introducción metódica a la Gramática Generativa*, Cátedra, Madrid 1974.

- 2) Chomsky berari buruz liburu-mordoa dago. Bi aipatuko ditut, biak Chomsky-ren kontrakoak (aldekoak gehiago aurki daitezkeelako) eta biak filosofiaren planutik egindakoak. Dena den, bietan aurki daitezke hizkuntzari eta sintaxiari buruzko aipamen zehatzak:

HIERRO S. PESCADOR, J.: *La teoría de las ideas innatas en Chomsky*, Ed. Labor, 1976.

SEARLE, John: *La revolución de Chomsky en lingüística*, Anagrama, Barcelona 1974

(Nahiz eta kontrakoa izan, begira zer dioen azken honek: «La obra de Chomsky es uno de los logros intelectuales más importantes de la era actual, comparable en alcance y coherencia a la obra de Keynes o de Freud. Ha hecho algo más que producir simplemente una revolución en lingüística; ha creado una nueva disciplina» (68. orr.)).

- 3) CHOMSKY-ren lanik garrantzizkoenak:

Estructuras sintácticas, Siglo XXI 1974 (USA, 1957).

Aspectos de la teoría de la sintaxis Aguilar 1975 (USA, 1965).

El lenguaje y el entendimiento, Seix Barral 1971 (USA, 1968). Hau da libururik ulerterrazena.

Reflexiones sobre el lenguaje, Ariel 1979 (USA, 1975). Hiru artikulua nagusi biltzen dira ondoko liburu honetan:

Semántica y Sintaxis en la lingüística Transformatoria. 1 y 2, Alianza Universidad. V. SANCHEZ DE ZAVALAren bilketa 1974. Ikus lehen tomoan agertzen diren Chomsky-ren artikulua.

Conversaciones con Chomsky, Granica Editor 1978.

Liburu hau frantsesez argitara zen lehenengoz eta handik gaztelaniara itzuli. Geroago ingelesera ere itzuli zuten, baina USAn argitaratutako bertsioa Chomskyk berak zuzendu zuen eta gauza askotan aldatu. Berez, ingeleszko bertsioa askoz ere hobea da. Ondoan jarriko dudancz, titulua ere aldatzen dio: *Language and Responsibility*, New York 1979.

4) JACKENDOFF:

Semantic Interpretation and Generative Grammar, MIT 1972
X Syntax, MIT 1977.

MCCAWLEY:

Ikus goian aipatu dugun SANCHEZ DE ZAVALAren bilduma.
 Han aurki daitezke Semantika Sortzaile eskolakoen zenbait lan.

5) Zientzi Teoria-ri buruz:

MAGEE, B.: *Popper*, Grijalbo 1974.

POPPER, K.: *Conocimiento Objetivo*, Tecnos 1974.

POPPER, K.: *La lógica de la Investigación científica*, Tecnos 1980.

POPPER-ECCLES: *El yo y su cerebro*, Labor 1980.

6) Euskarari aplikatua:

GOENAGA, Patxi: *Gramatika bideetan*, Erein, Donostia 1980 (2. edizioa).